

پاسخ دریایی نامتقارن ایران به «فشار حداکثری»

به قلم مایکل کانل (/fa/experts/maykl-kanl/), فرزین ندیمی (/fa/experts/frzyn-ndymy/), جان میلر (/fa/experts/jan-mylr/)

۱۰ ژوئن ۲۰۲۰

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/irans-asymmetric-naval-response-maximum-pressure
العربية (/ar/policy-analysis/astjabt-ayran-albhryt-ghyr-almthlt-aza-syast-aldght-alaqsy/)

درباره نویسنده

مایکل کانل (/fa/experts/maykl-kanl/)

فرزین ندیمی (/fa/experts/frzyn-ndymy/)

او پیش از این برای موسسه واشنگتن در باره استراتژی تهران در باره استفاده از جنگ افزارهای دریایی ایران در جنگ نامتقارن نوشته است

جان میلر (/fa/experts/jan-mylr/)

تحلیل کوتاه

سه ناظر کهنه‌کار در حوزه نیروهای دریایی ایران و دکترین‌های دریایی آن توانایی این کشور را برای زورآزمایی بالاتر از وزن خود در خلیج فارس ارزیابی می‌کنند

در ۲۷ می ۲۰۱۷، انستیتو واشنگتن یک نشست آنلاین از میزگردهای مباحث سیاست‌گذاری با حضور مایکل کانل، فرزین ندیمی و جان میلر برگزار کرد. کانل برنامه مطالعات ایران در مرکز تحلیل نیروی دریایی را مدیریت می‌کند و قبلاً به عنوان نماینده این سازمان در مرکز فرماندهی نیروهای دریایی آمریکا (موسوم به ناوسنت) در بحرین خدمت کرده است. ندیمی هموندیار انستیتو واشنگتن و مولف مطالعه‌ای است با عنوان «رویکردی که به تکامل ایران به جنگ دریایی نامتقارن: راهبرد و توانمندی‌ها در خلیج فارس»

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-evolving-approach-to-naval-asymmetric-warfare->

(strategy-and-capability)». میلر دریابان بازنشسته نیروی دریایی آمریکا آخرین بار به عنوان فرمانده ناوگان پنجم در بحرین و رئیس ناوسنت خدمت کرده است. متن پیش‌رو خلاصه گزارشگر میزگرد از گفت‌وگوهای آن‌هاست

مایکل کانل

وقایع اخیر از جمله هراس‌افکنی قایق‌های مسلح ایران در ماه آوریل در قبال کشتی‌های نیروی دریایی آمریکا احتمال تنش در خلیج

فارس را برجسته کرد. در پی رویداد ماه آوریل هشدار از سوی نیروی دریایی آمریکا صادر شد مبنی بر این که قایق‌های مسلحی که به فاصله ۱۰۰ متری کشتی‌های آمریکایی برسند در معرض اقدامات دفاعی قانونی قرار خواهند گرفت. گرچه تحرکات خصمانه دو کشور در خلیج فارس سال‌ها وجود داشته است اما وقایع اخیر در بافت کارزار «فشار حداکثری» آمریکا و تنش‌های ناشی از آن رخ می‌دهد. هر دو طرف اظهار کرده‌اند که دنبال درگیری نیستند ولی شرایط فعلی احتمال بالا گرفتن تنش‌ها و سوءمحاسبه را افزایش داده است.

راهبرد دریایی ایران «اکتفا به کمترین‌ها» است. نیروهای دریایی ایران در توانمندی‌هایی سرمایه‌گذاری کرده‌اند که با نقاط قوت خودشان سازگار است و نقاط ضعف دشمنان‌شان را هدف می‌گیرد. این فناوری‌ها شامل مین‌های چسبان موشک‌های کروز دفاع ساحلی و زیردریایی‌های کوچک تا متوسط می‌شود.

جغرافیا هم یک مزیت تاکتیکی در خلیج فارس برای ایران ایجاد می‌کند. محیط محدود خلیج به نفع تهاجم است تا دفاع و فرصت ناچیزی برای واکنش به دست می‌دهد و ترافیک دریایی سنگین امکان می‌دهد عملیات‌ها تحت پوشش انجام شود. موشک‌های کروز دفاع ساحلی در امتداد خط ساحلی طولانی ایران در جزیره ابوموسی جزایر تنب و جزیره فارسی مستقر است. گذشته از این زمین در سمت شمالی خلیج صخره‌ای است و مدخل‌های زیاد آن به نفع ایران عمل می‌کند. چون امکان تاکتیک‌های چریکی را در دریا از طریق کمین یگان‌های کوچک و عملیات‌های «بزن در رو» را میسر می‌سازد.

کاهش حضور دریایی آمریکا در خلیج فارس راه‌حلی پایدار برای جلوگیری از تنش نیست. چون ایران تمایل خود را برای گسترش دسترسی به خارج از منطقه نشان داده است. ایران بُرد و دقت موشک‌های بالستیک و هواگردهای بی‌سرنشین خود را افزایش داده و از این توانمندی‌ها برای حمله به زیرساخت‌های سعودی استفاده کرده است.

یک عامل مسئله‌ساز دیگر فرماندهی و کنترل غیرمتمرکز در نیروی دریایی ایران است. این نیرو پس از گذار به راهبرد دفاع موزائیکی در سال ۲۰۰۸ به فرماندهان دریایی رده‌پایین‌تر اختیارات بیشتری می‌دهد. این امر احتمال تنش و سوءمحاسبه را در خلیج افزایش می‌دهد. چون نیروی دریایی سپاه به فرماندهان تهاجمی و پیشرونده که اهل ریسک باشند پاداش می‌دهد.

فرزین ندیمی

توانمندی‌های دریایی ایران بین نیروی دریایی ارتش و نیروی دریایی سپاه تقسیم شده است. از زمان جنگ ایران و عراق هر دوی این نیروها بر توانمندی‌های خود افزوده‌اند. علی‌خامنه‌ای رهبر ایران مناطق عملیاتی این دو نیروی دریایی را در سال ۲۰۰۷ تفکیک کرد: مسئولیت آب‌های خارج از خلیج فارس به نیروی دریایی ارتش و مسئولیت خلیج و تنگه هرمز به نیروی دریایی سپاه واگذار شد.

در ۲۰۰۹ خامنه‌ای صفت «راهبردی» را به عنوان نیروی دریایی ارتش اضافه کرد و مأموریت حفظ حضور در آب‌های فراتر از مدار ۱۰ درجه شمالی (خطی که از شاخ آفریقا تا نوک جنوبی هند امتداد دارد) را به این نیرو سپرد. حوزه گسترش‌یافته این مأموریت نیروی دریایی ارتش را واداشت تا پروژه‌هایی برای ساخت ناوهای جنگی را در داخل کشور برای گسترش ناوگان خود آغاز کند. ولی نیروی دریایی ارتش بودجه کافی را برای گسترش سریع ندارد و با مشکل فرماندهی و کنترل هم دست به گریبان است. نیروی دریایی ارتش گرچه توانمندی‌های تهاجمی خود را به‌خوبی حفظ کرده اما بدون دسترسی به موشک‌های ضدکشتی و مین‌های دریایی در بهترین حالت می‌تواند از مسیرهای ارتباطی به دریای عرب و خلیج عدن محافظت کند.

از زمان جنگ ایران و عراق نیروی دریایی ارتش به پیشرفت‌های مهمی در گسترش توانمندی‌های خود دست یافته است. این توانمندی‌ها شامل تحویل زیردریایی کلاس کیلو در ۱۹۹۱ می‌شود که توانمندی جنگی زیرآبی جدیدی به این نیرو بخشید. همچنین بهره‌برداری از اولین ناو جنگی بومی یعنی شناور تندرو کلاس سینا در ۲۰۰۳ و بهره‌برداری از ناوچه کلاس موج موسوم به جماران در ۲۰۱۰. اخیراً نیروی دریایی ارتش ناوهای جنگی ۳۰۰۰ و ۷۰۰۰ تنی و زیردریایی‌های ۶۰۰ و ۱۲۰۰ تنی را توسعه داده است. با این حال این نیرو بودجه ضروری را برای تحقق آرمان‌های تهران برای داشتن یک نیروی دریایی توانمند در آب‌های اقیانوسی ندارد.

نیروی دریایی سپاه در ۱۹۸۵ و بنا به ضرورت جنگ ایران و عراق به وجود آمد. از آن زمان این نیرو از یک گروه ملوانان آموزش‌نخیده به یک نیروی دریایی قدرتمند با توانمندی‌های قابل توجه در اجرای عملیات‌های ویژه تبدیل شده است و در تابستان ۲۰۱۹ با استفاده از مین‌های چسبان برای مختل ساختن کشتیرانی در منطقه این توانایی را نشان داد. نیروی دریایی سپاه در داخل کشور موشک‌ها و قایق‌های تندرویی تولید کرد که آن را قادر می‌سازد تمام منطقه خلیج را به شکلی موثر پوشش دهد.

نیروی دریایی سپاه به‌تنهایی به پیشرفت‌های بسیاری دست یافته است. از جمله تولید موشک ضدکشتی سی-۸۰ در اوایل دهه ۱۹۹۰ افزودن قایق‌های موشک‌انداز هودونگ کره شمالی در ۱۹۹۷ آزمایش اژدر اشکوال با پیش‌رانه راکت آرپی-۱۰۰ جی در ۲۰۰۴ به‌عهده‌گرفتن مسئولیت خلیج فارس و تنگه هرمز در ۲۰۰۷ انتقال قرارگاه فرماندهی از تهران به بندر عباس در ۲۰۱۰ و تولید موشک بالستیک و هدایت‌شونده ضدکشتی «خلیج فارس» در ۲۰۱۴.

در سال‌های اخیر نیروی دریایی سپاه توانمندی‌های خود را در زمینه قایق‌های انفجاری بی‌سرنشین و تعداد هواگردهایی که می‌تواند برای تجسس و ماموریت‌های تهاجمی به کار برد گسترش داده است. این نیرو قایق‌های انفجاری را در تمام خلیج مستقر کرده و اکثر آن‌ها در نزدیکی تنگه هرمز در تونل‌هایی هستند که امکان پوشش اختفا و توانایی به‌آب‌اندازی مستقیم به آبراه را فراهم می‌کنند. با ادامه کارزار فشار حداکثری تهران می‌تواند موضعی هرچه تهاجمی‌تر نسبت به حضور آمریکا در خلیج فارس اتخاذ کند و در نتیجه رسک تنش و سوءمحاسبه افزایش می‌یابد.

جان میلر

بهرغم تحریم‌های سخت نیروی دریایی ایران توانسته هم توانمندی‌های متعارف و هم نامتعارف را برای پیگیری راهبرد دریایی خود ایجاد کند. با توجه به اهمیت راهبردی منطقه فعالیت دریایی ایران تأثیری مهم بر خاورمیانه و اقتصاد جهان دارد.

چندین نقطه انسداد دریایی در سراسر جهان وجود دارد که نقش مهمی در جریان تجارت بازی می‌کنند. ولی باب‌المندب و تنگه هرمز منحصربه‌فرد هستند چون فقط این دو تنگه مورد تهدید قرار دارند. در تنگه هرمز کشتی‌ها پیوسته با خطر توقیف عملیات ایدایی یا تصرف شدن مواجه اند. کشتیرانی از مسیر این تنگه‌ها تحت معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی قرار دارد. خصوصاً کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریاها. بر خلاف ادعاهای ایران مبنی بر مالکیت تنگه هرمز این یک آبراه بین‌المللی است.

ایران برای پیشبرد هدف راهبردی اعمال فشار بر تنگه هرمز توانمندی‌های منحصربه‌فردی را توسعه داده است. از جمله موشک‌های بالستیک موشک‌های ضدکشتی زمین‌پایه/دریاپایه مین‌ها زیردریایی‌ها هواپیمای تاکتیکی سامانه‌های پدافند هوایی (مثل اس-۳۰۰) شناورهای تندرو و تهاجمی و ساحلی به اضافه پهپادها. برنامه تولید پهپاد بومی ایران خصوصاً جالب توجه است چون توانمندی‌های فرماندهی و کنترل هدف‌گیری فراتر از خط افق و برآورد خسارات نبرد را ارتقا داده است. موشک زمین‌به‌هوای اس-۳۰۰ که جدیداً خریداری شده خصوصاً برای آمریکا نگران‌کننده بوده است چون می‌تواند استقرار موشک‌های ضدکشتی پیشرفته را برای حمله به اهداف بارزش در خلیج و فراتر از آن تسهیل کند.

در سال‌های اخیر برخوردهای نزدیک متعددی بین آمریکا و ایران وجود داشته است. ساختار غیرمتمرکز نیروی دریایی ایران ارزیابی این موضوع را دشوار می‌کند که بدانیم این عملیات‌ها و حملات با اجازه کدام سطح از مقامات انجام شده است. با توجه به وسعت و اندازه عملیات ایدایی ماه آوریل در قبال کشتی‌های نیروی دریایی آمریکا به احتمال زیاد مجوز آن از سطحی بالا در دولت ایران داده شده بود. این رویدادها از یک الگوی منسجم پیروی می‌کنند: وقتی ایران دچار فشار داخلی می‌شود با استفاده از نیروی دریایی خود دست به عملیات ایدایی علیه کشتیرانی می‌زند تا با افزایش تنش‌ها وحدت ملی ایجاد کند و اذهان را از توجه به مسائل دیگر منحرف سازد. درحال حاضر ایران با چالش‌های بسیاری روبه‌روست. از جمله نرخ بالای بیکاری تورم شدید تحریم‌های خردکننده و کووید-۱۹. رویدادهای غیرحرفه‌ای و نایمن تا وقتی ادامه می‌یابد که کارزار فشار حداکثری سبک شود.

هشدارهای صادرشده در ماه می که پس از این رویداد از طرف نیروی دریایی آمریکا انجام شد به دریانوردان اخطار می‌داد که فاصله ۱۰۰ متری را از شناورهای آمریکایی حفظ کنند. اما این تأثیر اندکی بر ایران خواهد داشت که همین حالا هم با رفتار نایمن خود درحال تخطی از قوانین متعارف دریایی است. به‌علاوه این اخطار مسئولیت فردی فرماندهان را سلب نمی‌کند و آن‌ها باید تشخیص دهند که کدام نوع رفتار تخطی از این هشدار محسوب می‌شود. در بسیاری از موارد مقدار فاصله به اندازه وضع‌گیری کلی شناورهای خارجی مهم نیست. در موقعیتی که یک کشتی در موضعی تهاجمی قرار دارد آمریکا پیش از آن‌که به آتش مرگبار متوسل شود چندین گزینه در اختیار دارد. از جمله ارتباطات پل‌به‌پل استفاده از منورها و تیراندازی هشدارآمیز. با این همه هر بار که نیروی دریایی ایران تصمیم می‌گیرد چنین رفتار مخاطره‌آمیزی از خود بروز دهد احتمال سوءمحاسبه نیز بیشتر خواهد بود.

**این گزارش فشرده را هانا کوپ آماده کرده است. برگزاری مجوعه میزگردهای مباحث سیاست‌گذاری با کمک سخاوتمندانه خانواده رابرت کافمن و فلورنس انجام می‌شود.*

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

۱۱ فوریه ۲۰۲۲

◆
Farzin Nadimi

[\(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology\)](#)

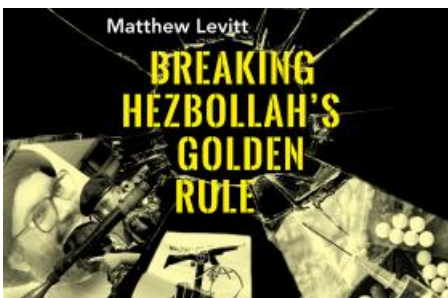
BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

۱۱ فوریه ۲۰۲۲

◆
Simon Henderson

[\(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism\)](#)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

۹ فوریه ۲۰۲۲

◆
Matthew Levitt

[\(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/mn-ashah/\)](#) منع اشاعه

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\)](#) نظامی و امنیتی

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/ayran/\)](#) ایران

